

สภาวะการณ์การเรียนรู้ทางจริยธรรมตามรูปแบบมนุษยนิยมแบบฆราวาส  
ของกลุ่มเยาวชนไทยในยุคหลังสมัยใหม่นิยม  
A Current Status of the Moral Learning Situation of Thai Youths in the Post  
Modernized World through a Secular Humanistic Lens

นิชกานต์ เพียรล้ำเลิศ<sup>1</sup> และ อุบลวรรณ หงษ์วิทยากร<sup>2</sup>

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย<sup>1,2</sup>

Nichakarn Pienlamlert<sup>1</sup> and Ubonwan Hongwityakorn<sup>2</sup>

Chulalongkorn University<sup>1,2</sup>

Corresponding Author, Email: noot.abac@gmail.com

\*\*\*\*\*

### บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาวะการณ์ทางจริยธรรมตามรูปแบบมนุษยนิยมแบบฆราวาสของกลุ่มเยาวชนไทยในโลกยุคหลังสมัยใหม่นิยม 2) ศึกษาสภาวะการณ์ทางจริยธรรมตามรูปแบบมนุษยนิยมแบบฆราวาสของกลุ่มเยาวชนไทยในโลกยุคหลังสมัยใหม่นิยม โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Method Research) โดยมีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) กับกลุ่มตัวอย่างที่เก็บข้อมูลเป็นกลุ่มเยาวชนอายุระหว่าง 15-18 ปี จำนวน 575 คน ที่ใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบง่าย เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม และ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผลการวิจัยพบว่า 1) คุณค่าทางจริยธรรมที่ได้เรียนรู้ในยุคหลังสมัยใหม่นิยม ได้แก่ เรื่องคุณค่าในเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) ระดับมากที่สุด ในขณะที่ให้คุณค่าเรื่องการตระหนักรู้ในประเด็นของโลกเรียนรู้น้อยที่สุด 2) กระบวนการเรียนรู้ทางจริยธรรมในโลกยุคสมัยใหม่นิยม พบว่า เยาวชนเรียนรู้เรื่องจริยธรรมจากการอบรมสั่งสอนของพ่อแม่ ผู้ปกครองมากที่สุด ในขณะที่เรียนรู้เรื่องจริยธรรมจากวัดหรือพระสงฆ์น้อยที่สุด และ 3) เป็นปัจจัยเงื่อนไขการเรียนรู้จริยธรรมตามรูปแบบมนุษยนิยมแบบฆราวาส ที่สำคัญมากที่สุด คือการเรียนรู้ด้วยสำนึกของตนเอง ขณะที่ปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่อการเรียนรู้

---

\* ได้รับบทความ: 28 พฤษภาคม 2567; แก้ไขบทความ: 30 พฤษภาคม 2567; ตอรับตีพิมพ์: 18 ธันวาคม 2567

น้อยที่สุดคือข่าวสารและเอกสารจากภาครัฐ ทั้งนี้ปัจจัยด้านเพศ อายุ สถานภาพการศึกษา สถานภาพครอบครัว และอาชีพของผู้ปกครอง มีผลต่อการเรียนรู้จริยธรรมไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 แต่ผลการสัมภาษณ์เยาวชนที่คัดเลือกแบบเจาะจง จำนวน 12 คน พบว่าปัจจัยด้านประชากร เช่น เพศ สถานภาพการศึกษา สภาพครอบครัว และอาชีพผู้ปกครอง มีผลต่อสภาวะการเรียนรู้ทางจริยธรรม สำหรับสภาวะการเรียนรู้ตามรูปแบบมนุษยนิยมแบบฆราวาสมี 5 มิติ ประกอบด้วย 1) มิติความเป็นปัจเจกนิยม (Individualism) 2) การสร้างพื้นที่ปลอดภัย (Safe Space) 3) การลบภาพมายาคติ (Demystification) ในวาทกรรมและคตินิยมเรื่อง ‘เด็กดี’ ‘คนดี’ และ คตินิยมเพื่อความสำเร็จ (Success Ethic) 4) สัญญาประชาคมในชุมชนออนไลน์ (Digital Platform and Online Social Contract) 5) จรรยาบรรณการอยู่ร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ (A.I.) ทั้งนี้ กระบวนการเรียนรู้จริยธรรมควรเป็นการจัดชีวนิเวศ 4 ด้าน ได้แก่ 1) กระบวนการ 2) บุคคล 3) บริบท 4) เวลา ให้เหมาะสมกับยุคสมัยมากกว่าการสอนที่บังคับให้เชื่อ

**คำสำคัญ:** สภาวะการเรียนรู้; จริยธรรม; มนุษยนิยมแบบฆราวาส; เยาวชนไทย; ยุคหลังสมัยใหม่นิยม

## Abstract

This research aims to 1) study the current status of the moral learning situation and 2) the moral learning process of Thai youths in the post-modernized world through a secular humanistic approach. The research was conducted using Mixed Method Research methodology that includes Quantitative Research using a questionnaire with the Simple Random sampling sample size of 575 aged 15-18 and Qualitative Research. The research result found 1) Thai Youths learn most the value of Human Dignity as the most important moral value while Global Awareness was ranked the lowest 2) In the Moral Learning process, the study found Thai Youths in the post modernized world learn from parental guidance the most while learning from religious institution, i.e., temples and monks rank the lowest 3) The learning condition aspect, the most important factor is to be able to learn with one's conscience while learning from the government's resources and media ranks the lowest. The research found .05 statistical significance when it comes to the relationship between demographic attributes and moral learning. In the in-depth interview, the 12 subjects see significant impact that demographic attributes have on the moral learning ability of Thai youths and unanimously addressed 5 dimensions the current

status of moral learning situation of Thai youths in the post-modernized world including 1) Individualism 2) A call for Safe Space 3) A need for Demystification of “Good” and “Success Ethic” 4) Digital Platform and Online Social Contract 5) A.I. Ethics. For the question on Moral learning process, the 12 subjects unanimously agree that the post modernized Moral learning process should focus on creating a Bioecology that is conducive to youths’ learning in 4 aspects 1) Process 2) Person 3) Context 4) Time which will make the learning more effective than traditional indoctrination with an expectation for uniform obedience from learners as passive agents.

**Keywords:** Learning circumstances; Ethics; Secular humanism; Thai youth; Postmodern era

## บทนำ

ในสังคมของประเทศไทยนั้น คนไทยส่วนใหญ่มีขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม ตลอดจนการเรียนรู้ทางจริยธรรมที่ถูกถ่ายทอดผ่านพุทธศาสนามาตั้งแต่ยุคโบราณจนถึงยุคสร้างชาติที่มุ่งเน้นการพัฒนาสังคมให้ทันสมัย ทัดเทียมประเทศในชาติตะวันตก (Modernity) จากการศึกษาเอกสาร พบว่า ในสมัยของจอมพล ป.พิบูลสงคราม เรื่อยมาถึงสมัยปัจจุบัน ประเทศไทยประสบกับจุดเปลี่ยนผ่านหลายครั้งหลายครา และเกิดการเปลี่ยนแปลงอีกครั้งเมื่อเข้าสู่สังคมยุคหลังสมัยใหม่นิยม (Post modernity) เห็นได้จากเหตุการณ์ข่าวสารบ้านเมืองที่ประชาชนในสังคม รวมถึงเยาวชนไทย มีลักษณะความคิดความเชื่อที่เปลี่ยนไป ความเชื่อมั่นศรัทธาในสถาบันทางสังคมเริ่มสั่นคลอนและเสื่อมคลาย ทั้งอำนาจและความศักดิ์สิทธิ์ กระบวนการดังกล่าวถูกเรียกว่า กระบวนการโลกียาณวัฒน์ (Secularization) อันเป็นกระแสที่เกิดขึ้นทั่วไป เมื่อสังคมที่กำลังเปลี่ยนผ่านได้ถูกเร่งด้วยความเร็วของเทคโนโลยีที่ก้าวล้ำ และหลังไหลจากซีกโลกตะวันตก (Social Acceleration) (Harmut Rosa, 2015) ส่งผลให้ทักษะและองค์ความรู้ต่าง ๆ มีอายุการใช้งานที่สั้นลง ความเชื่อและศรัทธาที่เคยยึดโยงประชาชนกับสถาบันที่เป็นรากฐานของสังคมเสื่อมคลายลงในอัตราที่รวดเร็วและต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ทางจริยธรรมของเยาวชนท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย การสร้างองค์ความรู้ที่ก่อให้เกิดจิตสำนึก ไม่ว่าจะเป็นหน้าที่พลเมือง (Civic Duty) คุณค่าของงาน (Dignity of Work) โครงข่ายสายใยสังคม (Social Fabric) และ ระบบจริยธรรม (Moral Sentiments) สิ่งทั้งหลายเหล่านี้จึงควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบัน เพราะเยาวชนคือผู้กำหนดอนาคตและทิศทางของชาติ งานวิจัยฉบับนี้จึง มุ่งเน้นศึกษาสภาพการณ์ทางจริยธรรมจากมุมมองของกลุ่มเยาวชนในยุคหลังสมัยใหม่นิยม เพื่อนำข้อมูลเรื่องสภาพการณ์ไปวิเคราะห์ปัจจัยการเรียนรู้จริยธรรมตามรูปแบบมนุษยนิยมแบบขรรวาสที่เหมาะสมและส่งเสริมการเรียนรู้ของเยาวชนไทยต่อไป

## วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการณ์ทางจริยธรรมตามรูปแบบมนุษยนิยมแบบฆราวาสของกลุ่มเยาวชนไทยในยุคหลังสมัยใหม่
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยการเรียนรู้จริยธรรมตามรูปแบบมนุษยนิยมแบบฆราวาสของกลุ่มเยาวชนไทยในยุคหลังสมัยใหม่

## วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสม (Mixed Method Research) โดยมีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่เก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนและวิธีการดังนี้

1. การวิจัยเชิงเอกสาร โดยการศึกษาเอกสารและเว็บไซต์ในประเทศ เรื่องแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัย และเอกสารเรื่องจริยธรรมตามรูปแบบมนุษยนิยมแบบฆราวาสเป็น หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนด้านจริยธรรมในประเทศไทย เอกสารหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เว็บไซต์ และสื่อโซเชียลมีเดียที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการแสดงออกทางความคิดเห็นและจริยธรรมของเยาวชน

2. การวิจัยเชิงปริมาณจากการเก็บข้อมูลตามแบบสอบถามเชิงปริมาณ ประกอบด้วยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ เยาวชนไทยในยุคหลังสมัยใหม่ที่มาจากรั้วโรงเรียนทั่วประเทศไทย จำนวน 10 โรงเรียน และ ชุมชนออนไลน์ 10 แห่ง รวมทั้งสิ้น 575 คนได้จากการสุ่มแบบง่าย จากตารางสำเร็จรูปของเครจซี่กับมอร์แกน (Krejcie, R. V. & Morgan, D. W., 1970)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามเพื่อการวิจัย มีค่าความเชื่อมั่น 0.90 ลักษณะของแบบสอบถามแบ่งเป็น 5 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 ข้อมูลเรื่องคุณค่าทางจริยธรรมตามรูปแบบมนุษยนิยมแบบฆราวาสในกลุ่มเยาวชนไทยในโลกยุคหลังสมัยใหม่ ตอนที่ 3 เรื่องกระบวนการเรียนรู้ทางจริยธรรมตามรูปแบบมนุษยนิยมแบบฆราวาสในกลุ่มเยาวชนไทยในโลกยุคหลังสมัยใหม่ ตอนที่ 4 เรื่องปัจจัยสภาพการณ์ระบบนิเวศการเรียนรู้ทางจริยธรรมตามรูปแบบมนุษยนิยมแบบฆราวาสในกลุ่มเยาวชนไทยในโลกยุคหลังสมัยใหม่ ตอนที่ 5 ความสามารถทางจริยธรรมตามรูปแบบมนุษยนิยมแบบฆราวาสในสถิติที่ใช้ในการวิจัย คือ การหาค่าเฉลี่ย ( $\bar{x}$ ) ร้อยละ (Percentage) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และสถิติค่าเอฟ (One-Way Anova)

3. การวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย

- 3.1 การสัมภาษณ์เชิงลึกกับตัวแทนเยาวชนจำนวน 12 คนโดยแบ่งกลุ่มเยาวชนออกเป็น 2 กลุ่ม คือ เยาวชนที่เรียนรู้จริยธรรมตามระบบ 4 คน และ เยาวชนที่เรียนรู้จริยธรรมแบบนอกระบบ 8 คน โดยในกลุ่มเยาวชนที่เรียนรู้จริยธรรมแบบนอกระบบแบ่งออกเป็นสองกลุ่ม ได้แก่ เยาวชนที่เรียนรู้จริยธรรมแบบไม่อิงกรอบศาสนา 4 คน และ เยาวชนที่เรียนรู้จริยธรรมแบบอิงกรอบศาสนา 4 คน

3.2 การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างกระบวนการเรียนรู้ทางจริยธรรมของเยาวชนจำนวน 9 คน ได้แก่ ผู้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ทางจริยธรรมของเยาวชน 2 ท่าน ครูในโรงเรียน 2 ท่าน อาจารย์มหาวิทยาลัย 2 ท่าน ผู้ปกครอง 2 ท่าน และ ผู้อำนวยการศูนย์คุณธรรม 1 ท่าน

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยการนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาแล้ว มาจัดเก็บให้เป็นระบบ ระเบียบ ให้ความหมายกับข้อมูล จัดหมวดหมู่ความหมาย วิเคราะห์ สรุปประเด็นตามข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ และขอบเขตด้านเนื้อหาของการวิจัย

## ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย สามารถสรุปผลการศึกษาวิเคราะห์เชิงเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก เรื่องสภาวะการณ์ทางจริยธรรม และกระบวนการเรียนรู้ทางจริยธรรมตามรูปแบบมนุษยนิยมแบบฆราวาสของกลุ่มเยาวชนไทยในยุคหลังสมัยใหม่นิยมได้ ดังประเด็นสำคัญต่อไปนี้

### 1. สภาวะการณ์ทางจริยธรรมตามรูปแบบมนุษยนิยมแบบฆราวาส

กลุ่มตัวอย่างจำนวน 575 คน ได้ให้ความคิดเห็นตามแบบสอบถามเรื่องสภาวะการณ์ทางจริยธรรม มีชุดคำถามที่เกี่ยวข้องกับสภาวะการณ์ทางจริยธรรมประกอบไปด้วย 3 ด้าน คือ 1) คุณค่าจริยธรรมที่ได้เรียนรู้ในยุคสมัยใหม่นิยม 2) กระบวนการเรียนรู้ทางจริยธรรมในยุคสมัยใหม่นิยม และ 3) ปัจจัยเงื่อนไขการเรียนรู้จริยธรรมในยุคสมัยใหม่นิยม

ผลการวิจัยพบว่า ด้านที่ 1 คุณค่าทางจริยธรรมตามรูปแบบมนุษยนิยมแบบฆราวาสในกลุ่มเยาวชนไทยในโลกยุคหลังสมัยใหม่นิยมไต่บ้างในปัจจุบัน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า คุณค่าในเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) อยู่ในระดับเรียนรู้มากที่สุด ( $\bar{x} = 4.39$ , S.D. = 0.823) ประเด็นคุณค่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ คุณค่าเรื่องการตระหนักรู้ในประเด็นของโลก (Global Awareness) ( $\bar{x} = 3.98$ , S.D. = 0.941) ถ้าสังเกตจากข้อมูลที่เรียงในตารางที่ 1 จะพบว่า คุณค่าจริยธรรมที่เรียนรู้มากที่สุด 5 อันดับแรก เป็นคุณค่าจริยธรรมตามหลักมนุษยนิยมที่เป็นเรื่องที่เน้นความเป็นอยู่ของตนในฐานะของปัจเจกบุคคล ในขณะที่คุณค่าจริยธรรมที่อิงกรอบศาสนาที่เป็นการทำเพื่อสังคม (อันดับที่ 10 ลงไป) ได้แก่ เรื่องความอดทนอดกลั้น ความรับผิดชอบ ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การห่วงใยสิ่งแวดล้อม สันติภาพและความยุติธรรมทางสังคม ความเห็นแก่ประโยชน์ของผู้อื่นในฐานะมนุษย์ ความก้าวหน้าของสังคม การมีวิจารณญาณในการคิดวิเคราะห์ การตระหนักรู้ในประเด็นของโลก อยู่ในอันดับรั้งท้าย

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกระบวนการเรียนรู้คุณค่าของกลุ่มตัวอย่างในด้านคุณค่าทางจริยธรรมตามรูปแบบมนุษยนิยมแบบฆราวาสในกลุ่มเยาวชนคนไทยในโลกยุคหลังสมัยใหม่นิยม จำแนกเป็นรายชื่อเรียงลำดับจากเรียนรู้มากที่สุดลงไป

(n=575)

| อันดับที่ | ประเด็นรายชื่อ                                                   | $\bar{x}$ | S.D     | การแปลผล          |
|-----------|------------------------------------------------------------------|-----------|---------|-------------------|
| 1.        | 14. ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity)                      | 4.39      | 0.823   | เรียนรู้มากที่สุด |
| 2.        | 17. ความเคารพ (Respect)                                          | 4.35      | 0.812   | เรียนรู้มากที่สุด |
| 3.        | 20. ความยุติธรรม (Fairness)                                      | 4.33      | 0.829   | เรียนรู้มากที่สุด |
| 4.        | 13. สิทธิเท่าเทียม (Equal Rights)                                | 4.31      | 0.858   | เรียนรู้มากที่สุด |
| 5.        | 18. ความมีเมตตา (Kindness)                                       | 4.31      | 0.846   | เรียนรู้มากที่สุด |
| 6.        | 7. ความอ่อนน้อมถ่อมตนยอมรับในความเป็นมนุษย์ (Humility)           | 4.30      | 0.807   | เรียนรู้มากที่สุด |
| 7.        | 15. การมีสติสัมปชัญญะ (Conscience)                               | 4.27      | 0.822   | เรียนรู้มากที่สุด |
| 8.        | 16. การควบคุมตนเอง (Self-Control)                                | 4.25      | 0.836   | เรียนรู้มากที่สุด |
| 9.        | 11. อิสราภาพ (Freedom)                                           | 4.23      | 0.888   | เรียนรู้มากที่สุด |
| 10.       | 19. ความอดทนอดกลั้น (Tolerance)                                  | 4.23      | 0.846   | เรียนรู้มากที่สุด |
| 11.       | 10. ความรับผิดชอบ (Responsibility)                               | 4.21      | 0.865   | เรียนรู้มากที่สุด |
| 12.       | 1. ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น (Empathy)                             | 4.20      | 0.831   | เรียนรู้มาก       |
| 13.       | 8. การห่วงใยสิ่งแวดล้อม (Environmentalism)                       | 4.19      | 0.813   | เรียนรู้มาก       |
| 14.       | 4. สันติภาพและความยุติธรรมทางสังคม (Peace and Social Justice)    | 4.16      | 0.857   | เรียนรู้มาก       |
| 15.       | 3. การตั้งมั่นทำดี (Ethical Development)                         | 4.10      | 0.877   | เรียนรู้มาก       |
| 16.       | 5. การให้บริการและมีส่วนร่วมกับสังคม (Service and Participation) | 4.08      | 0.891   | เรียนรู้มาก       |
| 17.       | 6. ความเห็นแก่ประโยชน์ของผู้อื่นในฐานะมนุษย์ (Altruism)          | 4.06      | 0.912   | เรียนรู้มาก       |
| 18.       | 12. ความก้าวหน้าของสังคม (Social Progress)                       | 4.06      | 0.892   | เรียนรู้มาก       |
| 19.       | 2. การมีวิจารณญาณในการคิดวิเคราะห์ (Critical Thinking)           | 4.02      | 0.835   | เรียนรู้มาก       |
| 20.       | 9. การตระหนักรู้ในประเด็นของโลก (Global Awareness)               | 3.98      | 0.941   | เรียนรู้มาก       |
|           | รวม                                                              | 4.2003    | 0.64931 | เรียนรู้มาก       |

แม้การศึกษาเชิงปริมาณจะพบว่า ตัวแปรเพศไม่มีผลให้การมองสภาวะการณ์ทางจริยธรรม ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 แต่จากการสัมภาษณ์กลุ่มเยาวชนจำนวน 12 คน ผู้ให้ข้อมูลทุกคนระบุว่าเพศนั้น มีอิทธิพลต่อมุมมองเรื่องสภาวะการณ์ทางจริยธรรมแทบจะทุกด้าน ผู้วิจัยจึงทำการจำแนกผลการวิจัยตามตัวแปรเพศ เกี่ยวกับมุมมองเรื่องสภาวะการณ์ทางจริยธรรม แสดงได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 ตารางเปรียบเทียบกลุ่มผู้ให้ข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

| กลุ่มตัวอย่าง | กลุ่มเยาวชนสัมผัสงานเชิงลึก<br>เลือกแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 12 คน                                                                                                                                        |                                                                                                   | กลุ่มตัวอย่างเยาวชนอายุระหว่าง 15-18 ปี<br>ได้จากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ<br>จำนวน 575 คน |                                                            |
|---------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------|
|               | เรียนรู้มากที่สุด                                                                                                                                                                                     | เรียนรู้น้อยที่สุด                                                                                | เรียนรู้มากที่สุด                                                                        | เรียนรู้น้อยที่สุด                                         |
| เพศชาย        | ความเคารพ (Respect)                                                                                                                                                                                   | การตระหนักรู้<br>ในประเด็นของโลก<br>(Global Awareness)                                            | ศักดิ์ศรีความเป็น<br>มนุษย์ (Human<br>Dignity)                                           | การตระหนักรู้<br>ในประเด็นของ<br>โลก (Global<br>Awareness) |
| เพศหญิง       | สันติภาพและความยุติธรรม<br>ทางสังคม (Peace and<br>Social Justice)                                                                                                                                     | - การตั้งมั่นทำดี<br>(Ethical<br>Development)<br>- การห่วงใย<br>สิ่งแวดล้อม<br>(Environmentalism) | ศักดิ์ศรีความเป็น<br>มนุษย์ (Human<br>Dignity)                                           | การตระหนักรู้<br>ในประเด็นของโลก<br>(Global Awareness)     |
| ไม่ระบุเพศ    | - ความก้าวหน้าของสังคม<br>(Social Progress)<br>- อิสระภาพ (Freedom)<br>- ความก้าวหน้าของสังคม<br>(Social Progress)<br>- สิทธิเท่าเทียม (Equal Rights)<br>- ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์<br>(Human Dignity) | ความเห็นแก่ประโยชน์<br>ของผู้อื่นในฐานะมนุษย์<br>(Altruism)                                       | ความรับผิดชอบ<br>(Responsibility)                                                        | การควบคุมตนเอง<br>(Self-Control)                           |

ด้านที่ 2 กระบวนการเรียนรู้ทางจริยธรรมตามรูปแบบมนุษยนิยมแบบฆราวาสในกลุ่มเยาวชนไทยหลังยุคสมัยใหม่นิยม เมื่อจำแนกเป็นรายข้อพบว่า เยาวชนเรียนรู้เรื่องจริยธรรมจากการอบรมสั่งสอนของพ่อแม่ ผู้ปกครอง ในระดับเห็นด้วยมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.21 (S.D.= 0.924) รองลงมาคือเรียนรู้ด้วยสำนึกของตนเอง ( $\bar{x}$  = 4.13, S.D.= 0.888) เรียนรู้จากการเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน (role model) ( $\bar{x}$  = 4.15, S.D.= 0.858) เรียนรู้จากการลงมือช่วยคนอื่น ( $\bar{x}$  = 4.13, S.D.=0.873) ส่วนประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยเท่ากันที่ 4.12 คือ ฉันทเรียนรู้เรื่องจริยธรรมด้วยสำนึกของตนเอง ( $\bar{x}$  = 4.12, S.D.=0.852) และ ฉันทเรียนรู้เรื่องจริยธรรมจากครอบครัว ( $\bar{x}$  = 4.12, S.D.=0.892) ลำดับถัดมาคือประเด็นข้อที่ว่า ฉันทเรียนรู้เรื่องจริยธรรมจากโรงเรียนหรือสถานศึกษา ( $\bar{x}$  = 4.05, S.D.=0.906) เรียนรู้จากการการบอกกล่าวหรือแนะนำผู้อื่น (feedback) ( $\bar{x}$  = 4.03, S.D.=0.874) เรียนรู้จากการแลกเปลี่ยน (exchange) สนทนา (dialogue) การช่วยสอนผู้อื่น (coaching) ( $\bar{x}$  = 4.01, S.D.=0.905)

ส่วนฉันเรียนรู้เรื่องจริยธรรมจากบุคคลต้นแบบหรือบุคคลดลใจ (Idol) ( $\bar{x} = 3.94$ , S.D.= 1.030) ฉันเรียนรู้เรื่องจริยธรรมจากกิจกรรมของชุมชนและสังคม ( $\bar{x} = 3.83$ , S.D.= 1.014) ในขณะที่ ระดับความคิดเห็นที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ การเรียนรู้เรื่องจริยธรรมจากวัดหรือพระสงฆ์ ( $\bar{x} = 3.61$ , S.D.= 1.014) ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อกระบวนการเรียนรู้ทางจริยธรรมตามรูปแบบมนุษยนิยมแบบฆราวาสในกลุ่มเยาวชนชาวไทยในโลกยุคหลังสมัยใหม่ นิยม จำแนกเป็นรายชื่อ

(n=575)

| ประเด็นรายชื่อ                                                                        | $\bar{x}$ | S.D   | การแปลผล    |
|---------------------------------------------------------------------------------------|-----------|-------|-------------|
| 1. ฉันเรียนรู้เรื่องจริยธรรมด้วยสำนึกของตนเอง                                         | 4.12      | 0.852 | เห็นด้วยมาก |
| 2. ฉันเรียนรู้เรื่องจริยธรรมจากครอบครัว                                               | 4.12      | 0.892 | เห็นด้วยมาก |
| 3. ฉันเรียนรู้เรื่องจริยธรรมจากโรงเรียนหรือสถานศึกษา                                  | 4.05      | 0.906 | เห็นด้วยมาก |
| 4. ฉันเรียนรู้เรื่องจริยธรรมจากวัดหรือพระสงฆ์                                         | 3.61      | 1.143 | เห็นด้วยมาก |
| 5. ฉันเรียนรู้เรื่องจริยธรรมจากกิจกรรมของชุมชนและสังคม                                | 3.83      | 1.014 | เห็นด้วยมาก |
| 6. ฉันเรียนรู้เรื่องจริยธรรมจากบุคคลต้นแบบหรือบุคคลดลใจ (Idol)                        | 3.94      | 1.030 | เห็นด้วยมาก |
| 8. เรียนรู้จากการลงมือช่วยคนอื่น                                                      | 4.13      | 0.873 | เห็นด้วยมาก |
| 9. เรียนรู้จากการทบทวนประสบการณ์ที่ประสบด้วยตนเอง                                     | 4.16      | 0.858 | เห็นด้วยมาก |
| 10. เรียนรู้จากการแลกเปลี่ยน (exchange) สนทนา (dialogue) การช่วยสอนผู้อื่น (coaching) | 4.01      | 0.905 | เห็นด้วยมาก |
| 11. เรียนรู้จากการเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน (role model)       | 4.15      | 0.850 | เห็นด้วยมาก |
| 12. เรียนรู้จากการการบอกกล่าวหรือแนะนำผู้อื่น (feedback)                              | 4.03      | 0.874 | เห็นด้วยมาก |

ด้านที่ 3 ปัจจัยเงื่อนไขในการเรียนรู้จริยธรรมตามรูปแบบมนุษยนิยมแบบฆราวาส จากการวิจัยพบว่า การเรียนรู้ด้วยสำนึกของตนเอง ( $\bar{x} = 4.13$ , S.D.= 0.888) มากที่สุด จากนั้นจึงเป็นปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ( $\bar{x} = 4.09$ , S.D.= 1.012) การเรียนรู้จากนิยามคนดีของสังคมไทย ( $\bar{x} = 4.07$ , S.D.= 0.860) การเรียนรู้จากผู้สูงอายุในบ้าน เช่น คุณปู่ คุณย่า คุณตา คุณยาย ( $\bar{x} = 4.05$ , S.D.= 0.990) การเรียนรู้จากระบบนิเวศระดับมหาคออย่างการสอนวิชาพลเมือง ( $\bar{x} = 4.02$ , S.D.= 0.907) การสอนวัฒนธรรมไทย ( $\bar{x} = 3.98$ , S.D.= 0.901) และการสอนจากโรงเรียนและมหาวิทยาลัย ( $\bar{x} = 3.98$ , S.D.= 0.872) ปัจจัยเงื่อนไขที่อยู่มีความสำคัญน้อยที่สุดได้แก่ การเข้าร่วมชุมชนออนไลน์ บนเฟซบุ๊ก ยูทูบ อินสตาแกรม ( $\bar{x} = 3.96$ , S.D.= 0.968) การเรียนรู้เรื่องจริยธรรมจากการทำกิจกรรมยามว่าง ( $\bar{x} = 3.86$ , S.D.=

0.994) การเรียนรู้เรื่องจริยธรรมจากกลุ่มเพื่อนสนิท ( $\bar{x} = 3.79$ , S.D.= 1.025) การเรียนรู้เรื่องจริยธรรมจากการร่วมกิจกรรมกับชุมชน ( $\bar{x} = 3.74$ , S.D.= .924) การเรียนรู้เรื่องจริยธรรมจากการไปวัด โบสถ์ มัสยิด ( $\bar{x} = 3.63$ , S.D.= 1.107) การเรียนรู้เรื่องจริยธรรมจากข่าวสารและเอกสารจากภาครัฐ ( $\bar{x} = 3.59$ , S.D. = 1.036) และประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นน้อยที่สุดในระดับเห็นด้วยมากคือ ประเด็นปัจจัยฐานะทางเศรษฐกิจมีผลต่อการเป็นคนดี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.44 (S.D. = 1.425)

เมื่อพิจารณาข้อมูลใน ตารางที่ 1-3 ร่วมกัน สามารถสรุปได้ว่า สภาพการณ์การเรียนรู้ทางจริยธรรมของกลุ่มเยาวชนไทยในยุคหลังสมัยใหม่นิยามมีลักษณะการเรียนรู้จากชีวิตนิเวศระดับจุลภาคและตนเองมากที่สุด โดยเรียนรู้จากวัดหรือพระสงฆ์น้อยที่สุด เรื่องที่เรียนรู้มากที่สุดคือเรื่อง คุณค่าในเรื่องความเคารพ (Respect) ( $\bar{x} = 4.35$ , S.D. = 0.812) ความยุติธรรม (Fairness) ( $\bar{x} = 4.33$ , S.D. = 0.829) สิทธิเท่าเทียม (Equal Rights) ( $\bar{x} = 4.31$ , S.D.=0.846) ในขณะที่เรื่องที่ได้อ่านน้อยที่สุดคือเรื่องการตระหนักรู้ในประเด็นของโลก (Global Awareness) ( $\bar{x} = 3.98$ , S.D.=0.941)

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยได้ค้นพบประเด็นพิจารณา ซึ่งผู้ให้ข้อมูลกล่าวตรงกันจำนวน 5 มิติ ประกอบด้วย 1) มิติความเป็นปัจเจกนิยม (Individualism) ซึ่งมีความสอดคล้องกับยุคสมัยและหลักจริยธรรมสากล โดยสภาพการณ์ทางจริยธรรมที่เอื้อต่อโลกอนาคตควรมีองค์ประกอบที่เคารพในความเป็นปัจเจกรูปแบบที่หลากหลาย มีการให้ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบจริยธรรมมากกว่า 1 แบบ และใช้วิธีสุนทรียสนทนา (Appreciative dialogue) มีการเปิดพื้นที่รับฟังที่เป็นกระบวนการเรียนรู้มากกว่าการสอนแบบทางเดียว (Totalitarian Education) 2) การสร้างพื้นที่ปลอดภัย (Safe Space) ที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม (Inclusive) ยอมรับความหลากหลาย (Diversity) และส่งเสริมการแสดงออกอย่างเท่าเทียม (Equity) รองรับการถามคำถามมากกว่าการมุ่งคำตอบ (Normalize Inquiry) โดยที่ความหลากหลายนั้นพบว่ามีความซับซ้อนและมีหลายมิติ อีกทั้งทำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูล ยังมุ่งประเด็นไปที่ความหลากหลายทางเพศเป็นสำคัญอีกด้วย สอดคล้องกับสถิติของสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่กล่าวว่าเพศ LGBTQIA+ มีอัตราการถูกกลั่นแกล้งมากกว่าเพศหญิงหรือชาย 3) การลบภาพมายาคติ (Demystification) ในวาทกรรมและคติธรรมเรื่อง ‘เด็กดี’ ‘คนดี’ และ คติธรรมเพื่อความสำเร็จ (Success Ethic) เช่น คนเรียนเก่งเรียนสูงเป็นคนดี คนเก่งจำกัดอยู่ในอาชีพบางอาชีพ เช่น หมอ วิศวกร คนเรียนไม่เก่งคือคนขี้เกียจ คนจนคือคนขี้เกียจ เป็นต้น 4) สัญญาประชาคมในชุมชนออนไลน์ (Digital Platform and Online Social Contract) ซึ่งจริยธรรมในโลกกายภาพถูกนิยามขึ้นครั้งแรกในงานชื่อ The Theory of Moral Sentiments ของอดัม สมิท (Adam Smith, 1759) กล่าวว่า ความรู้สึกผิดชอบชั่วดีของมนุษย์จะขับเคลื่อนด้วยกลไกควบคุมความเป็นธรรม (Impartial spectators) 3 ประการ คือ (1) ความเกรงกลัวพระเจ้า (2) ความกดดันจากหมู่มิตร และ (3) ระบบกฎหมาย เมื่อสังคมออนไลน์เติบโตอย่างรวดเร็ว

อาจถึงเวลาที่สังคมต้องให้ความสนใจกับกลไกควบคุมความเป็นธรรมในสังคมออนไลน์ และสร้างความรู้แก่เยาวชนให้มีความรู้เท่าทันสื่อและปฏิบัติตามสัญญาประชาคมในชุมชนออนไลน์ และ 5) จรรยาบรรณการอยู่ร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ (A.I.) โดยปัญญาประดิษฐ์มีอรรถประโยชน์ในการประมวลผลข้อมูลที่ซับซ้อนเกินไปสำหรับมนุษย์ให้เป็นประโยชน์ ผู้ให้ข้อมูลต่างก็เห็นว่ามนุษย์ควรตอบรับการใช้ปัญญาประดิษฐ์เพื่อสร้างการพัฒนาและนวัตกรรม แต่อาจต้องพิจารณาจรรยาบรรณในการใช้และการอยู่ร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ด้วยกลไกการสร้างความรู้รับผิดชอบ 3 ทฤษฎี คือ (1) กลไกลงโทษความผิด (2) กลไกจัดการความเสี่ยง และ (3) กลไกป้องกัน เพื่อสร้างประโยชน์ส่วนรวม (common good) จากการเข้าถึงปัญญาประดิษฐ์ดังกล่าว

## 2. ปัจจัยเงื่อนไขกระบวนการเรียนรู้ทางจริยธรรมตามรูปแบบมนุษย์นิยมแบบฆราวาส

### 2.1 ปัจจัยเงื่อนไขส่งเสริมกระบวนการการเรียนรู้

จากการศึกษา สามารถสรุปประเด็นเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ทางจริยธรรมได้ตามองค์ประกอบของรูปแบบชีวนิเวศวิทยา 4 ด้าน (Bioecological Model of Human Development) (Bronfenbrenner & Morris, 2006) ได้แก่ 1) กระบวนการ (Process) 2) บุคคล (People) 3) บริบทแวดล้อม (Context) 4) เวลา (Time) และจำแนกปัจจัยได้เป็น 2 ด้าน คือ ด้านปัจจัยเงื่อนไขส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ และด้านปัจจัยเงื่อนไขที่เป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้

**2.1.1 กระบวนการ (Process)** กระบวนการระหว่างระบบภายนอกและระบบจุลภาค (Meso) และ ระบบภายนอก (Exo) โดย 1) ระบบภายนอก ที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนจากขั้นตอนการสัมภาษณ์ได้แก่สถาบันการศึกษา และสถาบันทางศาสนา ผู้ให้ข้อมูลได้แนะนำให้สถาบันการศึกษาให้ความสำคัญกับการจัดกิจกรรมประเภทชมรม การจัดทัศนศึกษา การจัดกิจกรรมนอกโรงเรียน การศึกษาดูงาน การร่วมงานแข่งขันระหว่างโรงเรียน การจัดกิจกรรมเยาวชนตัวอย่าง การจัดกิจกรรมแข่งขันกีฬา และการส่งเสริมให้นักเรียนได้ฝึกงานเพื่อค้นหาความชอบของตนเอง โดยมองว่า ปัจจุบันโรงเรียนให้ความสำคัญกับความสามารถทางวิชาการมากเกินไป และไม่กระจายความเท่าเทียมให้แก่เยาวชนที่เก่งในรูปแบบอื่น ๆ หรือที่ทำความดีรูปแบบอื่น ๆ และยังให้ความสำคัญประเด็นความสามารถในการเข้าถึง (Accessibility) ว่าโอกาสต่าง ๆ มักมีไว้ให้กับคนที่เก่งวิชาการ หรือคนที่สนิทกับครูอาจารย์เท่านั้น โดยแนะนำว่าโรงเรียนควรประชาสัมพันธ์กิจกรรมและโอกาสให้ทุกคนได้เข้าถึงอย่างเท่าเทียม โดยจัดระบบให้เยาวชนได้เข้าร่วมอย่างเท่าเทียมกันในประเด็นสถาบันทางศาสนา ผู้ให้ข้อมูลแนะนำว่าสถาบันทางศาสนาอาจต้องปรับตัวให้เข้าถึงง่ายขึ้น อาจด้วยวิธีการลดหรือปรับความเป็นทางการของพิธีกรรม ประชาสัมพันธ์กิจกรรมทำประโยชน์ต่อสังคมที่เปิดโอกาสให้เยาวชนได้ร่วมกันทำความดีในเรื่องเนื้อหาและวิธีการสอน อาจหยิบยกประเด็นสังคมที่เป็นปัจจุบันมาเปิดเวทีสนทนา หรือได้เวที แล้วใช้คำ

สอนที่เกี่ยวข้องมาเป็นแนวทางสรุปการเรียนรู้ในขณะที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการเรียนรู้กล่าวถึงการให้สถาบันศาสนาเป็นสถาบันที่มีรูปแบบคงที่(static) และมองว่ากระบวนการเรียนรู้ทางจริยธรรมในวัยของเยาวชนที่เรียนรู้ด้วยตนเองเป็นระยะชั่วคราว(phase) ซึ่งช่วงวัยของเยาวชนนั้นเป็นช่วงวัยที่ต้องการหาคำตอบด้วยตนเอง สถาบันทางศาสนาจึงไม่จำเป็นต้องปรับตัว เพียงแต่ต้องรักษาสถานะความดีงามและอยู่รอดเป็นที่พึงให้แก่ประชาชนทุกคนในสังคมเมื่อเวลามาถึง 2) ระบบกึ่งกลางระหว่างระบบจุลภาคกับระบบภายนอก หมายถึง สื่อ และค่านิยมเรื่องงาน ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นเยาวชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการ ได้แสดงความคิดเห็นตรงกันสองด้านในประเด็นเรื่องสื่อ และอีกด้านหนึ่งคือเรื่องประโยชน์ของสื่อและสังคมออนไลน์ อันนำมาซึ่งความเป็นประชาธิปไตยและความเท่าเทียมในความรู้ (democratization of knowledge) แต่ก็แสดงความห่วงใยและเชื่อว่า ควรมีการสอนเรื่องความตระหนักรู้และมาตรการควบคุมการใช้สื่อด้วยความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อคัดกรองข้อมูลหลอกลวง (disinformation) และข้อมูลผิดพลาด (misinformation) ไม่ให้เผยแพร่ข้อมูลดังกล่าว รวมทั้งการปลูกฝังจริยธรรมเรื่องความเห็นอกเห็นใจ (empathy) เพื่อให้มองว่าผู้ใช้บัญชีอินเทอร์เน็ตเป็นเพียงมนุษย์คนหนึ่ง ไม่สมควรต้องได้รับการปฏิบัติที่ไร้ความเคารพ (dehumanized acts) รวมทั้งควรต้องปลูกฝังเรื่องความยับยั้งชั่งใจ (tolerance) และการควบคุมตนเอง (self-control) ในการเสพสื่อออนไลน์

ในประเด็นเรื่องค่านิยมเรื่องงาน (Work Ethic) ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นเยาวชน แสดงความคิดเห็นว่า ควรหยุดการส่งต่อคุณค่าที่ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมในสังคม ทั้งในเรื่องระดับสถาบันการศึกษา ค่านิยมเกี่ยวกับลำดับศักดิ์ระหว่างอาชีพต่าง ๆ ในสังคม ในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการเรียนรู้อยากให้ระบบมหภาค มีการฟื้นฟูปรับปรุงเรื่องศักดิ์ศรีของงาน (Dignity of work) เพราะกังวลว่าเยาวชนจะมีค่านิยมที่ติดขัดกับทุนนิยมมากเกินไป จนมองเห็นแต่ตัวเงินเป็นสำคัญ

แม้กระบวนการในระดับกึ่งกลางและระดับภายนอก จะพบว่าไม่ได้มีอิทธิพลต่อกระบวนการเรียนรู้จริยธรรมของเยาวชนโดยตรงเหมือนระบบจุลภาค แต่ช่วงเวลาดังกล่าวนั้นกลับส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้ที่น่าสนใจ คือ 1) ทักษะคติของผู้ปกครอง 2) การปลูกฝังค่านิยมทางอารมณ์ของเยาวชน และ 3) การขึ้นนำสังคมไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่งด้วยการสร้างกระแสสังคม (Social sentiments)

**2.1.2 บุคคล (Person)** ซึ่งพบความเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ทางจริยธรรม: ระบบจุลภาค และตัวปัจเจกหรือเยาวชน โดยระบบจุลภาค ได้แก่ พ่อแม่ ครูอาจารย์ และเพื่อน ซึ่งในประเด็นของระบบจุลภาค ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นเยาวชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการเห็นพ้องกันว่า ทักษะคติ (Mindset) ของผู้ปกครอง และวิธีการเลี้ยงลูก (Parenting style) มีความสำคัญที่สุดในกระบวนการเรียนรู้ทางจริยธรรมของเยาวชน โดยแนะนำว่าในยุคสมัยใหม่นี้ พ่อแม่ต้องให้ความเท่าเทียมกับลูกมากขึ้น ไม่ใช่ใช้กลไกควบคุม (controlling) แต่ควรใช้วิธีตรวจสอบดูแล (monitoring, coaching and supervising)

เพื่อจะได้ไม่ผลักรู้ออกไปนอกบ้าน ความเห็นเป็นไปในทางเดียวกันกับผู้ให้ข้อมูลที่เป็นครูและอาจารย์ว่าควรให้ความสำคัญกับตนเองและลดพิธีกรรมลงอย่างพอประมาณ เพื่อจะได้เข้าถึงและมีบทบาทในการอบรมเรื่องจริยธรรมให้แก่เยาวชนมากขึ้น

สำหรับประเด็นตัวปัจเจกหรือตัวเยาวชนเอง ถูกวางเป็นศูนย์กลางของระบบและมีพลังในตัวเอง ต่างจากในยุคสมัยใหม่ ที่มองว่าตัวบุคคลเป็นดั่งผ้าขาวหรือกระดานเปล่า (tabula rasa) ในยุคหลังสมัยใหม่นิยม บุคคลหรือปัจเจกมีพลังเฉพาะตัวที่ขับเคลื่อนด้วยปัจจัย 4 ด้านของปัจเจก (Bronfenbrenner, 2005) ดังนี้ 1) ด้านความต้องการ (demand characteristics) และทุกคนมีบุคลิกลักษณะเฉพาะตนที่ไม่เหมือนคนอื่น 2) ทรัพยากรภายใน (biological resources) อันเป็นต้นทุนชีวิต (Life Asset) ที่สามารถแบ่งออกเป็น 2 หมวด 5 พลัง ได้แก่ (1) ต้นทุนชีวิตภายใน: พลังตัวตน และ (2) ต้นทุนชีวิตภายนอก: พลังครอบครัว พลังสร้างปัญญา พลังเพื่อน และ กิจกรรมพลังชุมชน 3) ด้านการแสดงออก (disposition) และ 4) ด้านประชากร (demographic characteristics) ได้แก่ อายุ เพศ เชื้อชาติ

ในยุคสมัยใหม่นี้นั้น ผู้ให้ข้อมูลได้กล่าวถึงประเด็นความพหุติและลักษณะนิสัยที่เปลี่ยนไปเพราะอิทธิพลของการเข้าถึงสื่อออนไลน์ว่า เยาวชนที่จัดอยู่ในรุ่นดิจิทัลเนทีฟ (Digital Native) มักมีลักษณะนิสัยในการแสดงออกถึงความต้องการบนแพลตฟอร์มออนไลน์ จนเรียกได้ว่า ชีวิตความเป็นจริงอยู่ในโลกเสมือนมากกว่าโลกความเป็นจริง ซึ่งทำให้การเรียนรู้จริยธรรมของเยาวชนหลังยุคสมัยใหม่นี้นี้ให้ความสำคัญกับบุคคลที่เข้าถึงง่ายอย่างบุคคลดลใจ (Idol) จากการศึกษาผลการสำรวจเรื่องบุคคลดลใจจะเห็นได้ว่า บุคคลดลใจที่เยาวชนระบุนั้น ส่วนใหญ่ล้วนแล้วแต่เป็นบุคคลในสื่อออนไลน์หรืออินฟลูเอนเซอร์มากกว่าบุคคลในระดับจุลภาค ทำให้ในกระบวนการเรียนรู้ทางจริยธรรมเยาวชนนั้น ควรให้ความสนใจในจริยธรรมของกลุ่มอินฟลูเอนเซอร์และเนื้อหาที่นำเสนอออกมาจากบุคคลดลใจดังกล่าวร่วมด้วย ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4 ข้อมูลเรื่องบุคคลดลใจที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการเรียนรู้ทางจริยธรรมตามรูปแบบมนุษยนิยมแบบฆราวาสในกลุ่มเยาวชนไทยในโลกยุคหลังสมัยใหม่นิยมคิดเป็นค่าเฉลี่ยร้อยละจากกลุ่มตัวอย่าง จำแนกเป็นรายชื่อ

| ระดับชีวนิเวศ | บุคคลดลใจ | จำนวนผู้ตอบ (คน) | จำนวนผู้ตอบคิดเป็นร้อยละ |
|---------------|-----------|------------------|--------------------------|
| ระดับจุลภาค   | พ่อ       | 44               | 19.30                    |
| ระดับจุลภาค   | แม่       | 31               | 13.60                    |
| ระดับจุลภาค   | ครอบครัว  | 11               | 4.82                     |
| ระดับจุลภาค   | ตนเอง     | 6                | 2.63                     |

|                                     |                          |     |                     |
|-------------------------------------|--------------------------|-----|---------------------|
| ระดับจุลภาค                         | ครู                      | 4   | 1.75                |
| ระดับจุลภาค                         | เพื่อน                   | 2   | 0.88                |
| บุคคลคลใจในระดับจุลภาครวมทั้งสิ้น   |                          | 98  | คิดเป็นร้อยละ 42.98 |
| ระดับกึ่งกลาง                       | อินฟลูเอนเซอร์ไทย        | 59  | 25.88               |
| ระดับกึ่งกลาง                       | อินฟลูเอนเซอร์ต่างประเทศ | 33  | 14.478              |
| ระดับกึ่งกลาง                       | K-Pop                    | 24  | 10.53               |
| ระดับกึ่งกลาง                       | การ์ตูนโลกสมมติ          | 2   | 0.88                |
| บุคคลคลใจในระดับกึ่งกลางรวมทั้งสิ้น |                          | 118 | คิดเป็นร้อยละ 51.75 |
| ระดับมหภาค                          | บุคคลสำคัญทางการเมือง    | 5   | 2.192982456         |
| บุคคลคลใจในระดับมหภาครวมทั้งสิ้น    |                          | 5   | คิดเป็นร้อยละ 2.19  |
| ---                                 | อื่น ๆ                   | 7   | 3.07                |
| ผู้ตอบแบบสอบถามเรื่องบุคคลคลใจ      |                          | 228 | 100.00              |

**2.1.3 บริบทแวดล้อม (Context):** ระดับมหภาค ประเด็นเรื่อง อุดมการณ์ คติความเชื่อ วัฒนธรรมผู้ให้ข้อมูลกลุ่มเยาวชนเสนอความคิดเห็นว่า การสร้างพื้นที่ยอมรับที่เป็นเหมือน comment box หรือ policy sandbox ให้มีช่องทางรับฟังความคิดที่แตกต่าง อุดมการณ์ คติความเชื่อ และแนวโน้ม วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นใหม่ จะสามารถทำให้สถาบันทางสังคม รับทราบแนวทางของปัญหาและนำแนวคิดที่ได้จากประชาชนไปแก้ไขปฏิบัติ เพราะคติความเชื่อและวัฒนธรรมบางอย่างเหมาะสมกับยุคสมัยใหม่ (modernity) ที่มีลักษณะเป็นหลักการตายตัว หรือคุณค่าตายตัวรูปแบบเดียว ตัวอย่างเช่น เพลงเด็กเอ๋ย เด็กดี หรือ กฎเกณฑ์บางประการ เยาวชนผู้ให้ข้อมูลมองว่า ไม่เสียหายที่จะปฏิบัติตาม แต่ควรเพิ่มเติม หลักการและเหตุผลที่แฝงอยู่ในการกระทำดังกล่าว และควรมีความยืดหยุ่นต่อสถานการณ์ โดยเฉพาะหากเกี่ยวข้องกับความปลอดภัย สุขภาพ ชีวิต หรือ สิทธิส่วนบุคคล ในขณะที่ผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการ มองว่า ในวัยของเยาวชน จำต้องมีหลักยึดบางอย่างตามพัฒนาการของช่วงวัย

**2.1.4 เวลา (Time):** ระดับปัจจัยเงื่อนไขที่เปลี่ยนแปลงตามเวลา ซึ่งกระบวนการ ลักษณะบุคคล หรือ บริบทเดียวกัน หากเวลาเปลี่ยนแปลงก็จะทำให้ผลลัพธ์เปลี่ยนแปลงได้ โดยการเปลี่ยนแปลงแบ่งเป็น 2 แบบ คือ 1) การเปลี่ยนแปลงตามวิถีชีวิตปกติ เช่น เข้าโรงเรียน แต่งงาน มีบุตร เกษียณ และ 2) การเปลี่ยนแปลงนอกเหนือวิถีชีวิตปกติ/สิ่งไม่คาดคิด เช่น การหย่าร้าง เจ็บป่วย กะทันหัน การตายของบุคคล อันเป็นที่รัก เป็นต้น ทั้งหมดนี้มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ทางจริยธรรมของเยาวชนทั้งสิ้น ซึ่งเยาวชนในยุคหลังสมัยใหม่นิยม มักจะมีแนวความคิดที่เป็นอิสระและเป็นของตัวเองอย่างชัดเจนตามลักษณะ เจเนอเรชัน ซี (Gen Z) ในขณะเดียวกัน ปัจจัยแวดล้อมของ Gen Z ก็ทำให้ต้องปรับตัวกับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จึงไม่ชอบยึดติดกับอะไรมากมาย ชอบความรวดเร็วและสะดวกสบาย

ประเด็นที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลพบว่า ปัจจัยเวลาเป็นเรื่องที่ทำนายที่สุด เพราะการจะปลูกฝังคุณค่า จริยธรรมบางอย่างต้องใช้เวลาและความสม่ำเสมอ Gen Z บางคนมีพ่อแม่ ผู้ปกครองที่อายุห่างกับลูก 1-2 เจเนอเรชัน ทำให้วิธีการเลี้ยงดูเป็นไปด้วยความเร่งตลอดเวลา (Dromology) ปรากฏการณ์ที่ความเร่งมี ผลต่อกระบวนการเรียนรู้และสภาพจริยธรรมของเยาวชนนั้น เห็นได้จากปรากฏการณ์ที่เกิดในต่างประเทศ เช่น เกิดกลุ่ม NEET (Not in Education, Employment or Training), Strawberry Generation ในประเทศจีน, Satori Generation ในประเทศญี่ปุ่น Fresa ในประเทศเม็กซิโก ที่เยาวชนเลิกสนใจ ความก้าวหน้าในชีวิต ไม่สนใจการศึกษา มีชีวิตแบบแยกตัวจากความเป็นจริง (detached) ซึ่งเมื่อช่วงวัย ล่วงเลยไปอาจกลายเป็นปัญหาเศรษฐกิจ และสังคมที่รัฐต้องเข้ามาให้ความช่วยเหลือจัดการ

## 2.2 ปัจจัยเงื่อนไขที่เป็นอุปสรรคต่อกระบวนการเรียนรู้

จากการศึกษาพบว่า เยาวชนเรียนรู้จากสถาบันทางศาสนาน้อยที่สุด และคุณค่าที่เป็นคุณค่า จริยธรรมอิงที่มีฐานมาจากกรอบศาสนา (อันดับ 10-20 ในตารางที่ 1) ได้แก่ เรื่องความอดทนอดกลั้น ความรับผิดชอบ ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การทวงโยสิ่งแฉดล้อม สันติภาพและความยุติธรรมทางสังคม ความเห็นแก่ประโยชน์ของผู้อื่นในฐานะมนุษย์ ความก้าวหน้าของสังคม การมีวิจารณญาณในการ คิดวิเคราะห์ การตระหนักรู้ในประเด็นของโลก

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและเยาวชนให้เหตุผลคล้ายกันว่า สาเหตุ ที่เยาวชนเรียนรู้คุณค่าจริยธรรมที่มีประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม อาจเกิดจากกระบวนการเรียนรู้ จริยธรรมในโรงเรียนถูกแทรกแซงด้วยอิทธิพลของโซเชียลมีเดียและเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพราะมีความ น่าสนใจและตอบโต้ภัยลักษณะนิสัยของเยาวชน Gen Z และ ดิจิทัลเนทีฟ เพราะสามารถเข้าถึงได้รวดเร็ว ตลอดเวลา ขึ้นตอนน้อย ไม่ต้องรอการเรียนรู้แบบใช้ระยะเวลานาน (Delayed gratification) นอกจากนี้ กลุ่มเยาวชนมองว่าจริยธรรมเป็นเรื่องยากที่ต้องไปเรียนเฉพาะทาง หรือมีไว้สำหรับโอกาสพิเศษอะไรบาง อย่าง เช่น ต้องไปเรียนที่คณะอักษรศาสตร์ เรียนไปเพื่อการสัมภาษณ์ หรือตอบข้อสอบ และหากจะตอบตาม คำถามตามสามัญสำนึกก็มักจะรู้สึกขัดแย้งในตัวเอง เพราะมีความเห็นว่า สังคมกำลังขาดความรู้ ความตระหนักเรื่องจริยธรรมในทุกระดับ ทั้งเยาวชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดกระบวนการเรียนรู้ ของเยาวชนต่างให้ความเห็นตรงกันว่า กระบวนการเรียนรู้จริยธรรมของเยาวชนไทยในยุคหลังสมัยใหม่ นิยม ต้องมีคุณลักษณะในการทำเรื่องยากให้เป็นเรื่องง่าย เน้นกิจกรรมกระตุ้นให้คิดมากกว่าคำตอบถูกผิด เพียงคำตอบเดียว มองผู้เรียนเป็นผู้เรียนเชิงรุก (Active Learner) ผู้สอนต้องมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ที่สร้างพื้นที่ปลอดภัย (Safe space) และให้ความสำคัญด้านความเท่าเทียม กับผู้เรียนในการนำเสนอความคิดและรับฟัง ซึ่งกระบวนการที่มีประสิทธิภาพน้อยลง คือ การสอน ทางเดียว และการคาดหวังให้ผู้เรียนเชื่อฟัง (Obedience)

## อภิปรายผลการวิจัย

### 1. สภาวะการณ์สภาวะการณ์ทางจริยธรรมตามรูปแบบมนุษยนิยมแบบฆราวาส

จากการศึกษาสภาวะการณ์ทางจริยธรรม ทำให้เกิดเป็นข้อค้นพบว่า คุณลักษณะเฉพาะตามเจเนอเรชั่น ในกลุ่มเจเนอเรชั่น ซี (Generation Z) มีการเกิดและเติบโตในยุคเทคโนโลยีและโซเชียลเน็ตเวิร์ค ที่มีการเปิดรับข้อมูลหลากหลายผ่านสื่อดิจิทัล ประกอบกับเยาวชนในเจเนอเรชั่นนี้มีทางเลือกหลากหลาย และมีแนวทางอิสระในการเป็นของตัวเองที่ชัดเจน เริ่มเรียนเร็วขึ้น และนานขึ้นกว่าคนในเจเนอเรชั่นอื่น ๆ ด้วยความสนใจเกี่ยวกับเรื่องรอบตัวในหลากหลายมิติ ทั้งเรื่องศิลปะ ปัญหาสิ่งแวดล้อม และสังคม จึงทำอะไรหลายอย่างในเวลาเดียวกัน นอกจากจุดเด่นที่กล่าวมาข้างต้น Cross-Bystrom (2010; Hatthasak, 2006, อ้างถึงใน ผกาบัติ ก้อนคำดี, 2565) ยังได้กล่าวไว้ว่า “กลุ่มเจเนอเรชั่น ซี” มักจะเป็นกลุ่มผู้บริโภคที่ใจร้อน ไม่ชอบอยู่ในกรอบ ประกอบกับ ยูรี บรอนเฟนเบรเนอร์ (Urie Bronfenbrenner) (สรินทรภรณ์ พินิจเวชการ, 2561) ได้เสนอแนวคิดทฤษฎีรูปแบบชีวนิเวศวิทยาของการพัฒนามนุษย์ (Bioecological Model of Human Development) โดยแบ่งองค์ประกอบของทฤษฎีระบบชีวนิเวศวิทยา ได้แก่ Process-Person-Context-time (PPCT) ซึ่งบริบทที่สำคัญของการสรุปความพฤติกรรม การตอบสนองแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นกลุ่มเยาวชนเจเนอเรชั่น ซี ที่มีอายุระหว่าง 15-18 ปี นั้น คือ

**กระบวนการ (Process)** เป็นบริบทที่พูดถึงการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เป็นศูนย์กลางระบบกับบริบทแวดล้อมรอบตัว ซึ่งกระบวนการเหล่านี้จะมีอิทธิพลต่อการพัฒนาและปรับตัวของบุคคล กล่าวคือ เยาวชนในยุคหลังสมัยใหม่นิยมมักจะยึดเอาปฏิสัมพันธ์และตัวบุคคลมาเป็นอิทธิพลหลักของชีวิตแบบสอบถามได้เก็บข้อมูลด้านกระบวนการเรียนรู้ทางจริยธรรมตามรูปแบบมนุษยนิยมแบบฆราวาสในกลุ่มเยาวชนไทยในโลกยุคหลังสมัยใหม่นิยม พบว่า เยาวชนเกิดการเรียนรู้จากการทบทวนประสบการณ์ที่ประสบด้วยตนเอง เรียนรู้จากการเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน (role model) และเรียนรู้จากการลงมือช่วยคนอื่น มากที่สุด เป็น 3 อันดับแรก ( $\bar{x} = 4.16$ , S.D.=0.858,  $\bar{x} = 4.15$ , S.D.=0.858 และ  $\bar{x} = 4.13$ , S.D.=0.873 ตามลำดับ) แสดงให้เห็นถึงกระบวนการที่เยาวชนเห็นด้วยมากที่สุด คือ กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างตนเองและบุคคล อันเนื่องมาจากการที่เยาวชนในกลุ่มเจเนอเรชั่น ซี เป็นกลุ่มที่เกิดและโตมาในยุคเทคโนโลยีและโซเชียลเน็ตเวิร์ค จึงไม่จำเป็นต้องเรียนรู้จากบุคคลอื่นมากนัก สามารถเรียนรู้ได้จากประสบการณ์ของตนเองได้โดยตรง ยกตัวอย่างเช่น เมื่อเยาวชนได้ลองผิดลองถูกจากสิ่งที่ตนเองทำและหาข้อมูลผ่านเทคโนโลยีที่มีในปัจจุบันแล้ว ย่อมได้รับประสบการณ์ตรงโดยไม่ต้องอาศัยผู้อื่นมาสอน หรือบอกให้ทำ ต่างจากคนในเจเนอเรชั่นก่อนหน้าที่ต้องอาศัยการเรียนรู้ผ่านบุคคลอื่น เช่น ครอบครัวหรือโรงเรียน

**บุคคล (Person)** เป็นบริบทที่เน้นบุคคลเป็นศูนย์กลาง และบุคคลนั้นต้องมีคุณลักษณะสำคัญ เช่น ทักษะ หรือความมุ่งมั่น ซึ่งเยาวชนหลังยุคสมัยใหม่นิยมให้ความสำคัญเป็นบุคคลอย่างมาก โดยเฉพาะ

อย่างยิ่ง คนในครอบครัวถือเป็นแบบอย่างสำคัญหรือแม้กระทั่งตนเองก็ตาม ดังจะเห็นได้จากแบบสอบถามด้านสภาวะการรับรู้ระบบนิเวศการเรียนรู้ทางจริยธรรมตามรูปแบบมนุษยนิยมแบบฆราวาสในกลุ่มเยาวชนไทยหลังยุคสมัยใหม่นิยม พบว่า เรียนรู้เรื่องจริยธรรมจากการอบรมสั่งสอนของพ่อแม่ ผู้ปกครองอยู่ในระดับเห็นด้วยมากที่สุด และเรียนรู้เรื่องจริยธรรมด้วยสำนึกของตนเอง อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ( $\bar{x} = 4.21$ , S.D.= 0.924 และ  $\bar{x} = 4.13$ , S.D.= 0.888 ตามลำดับ) แสดงให้เห็นว่า การเรียนรู้จริยธรรมของเยาวชนหลังยุคสมัยใหม่นิยมนี้ให้ความสำคัญกับบุคคลที่มีใช้พระสงฆ์หรือบุคคลทางศาสนาอีกต่อไป ซึ่งการเป็นแบบอย่างที่ดีของพ่อแม่ถือเป็นการอบรมเลี้ยงดูแบบไม่รู้ตัว บุคคลจะเรียนรู้จากการสังเกตและซึมซับเข้าไปในจิตใจ (อ้อมเดือน สดมณี, 2554)

**บทแวดล้อม (Context)** เป็นสิ่งแวดล้อมหรือสภาวะการณ์ที่อยู่ล้อมรอบตัวบุคคลที่มีความเชื่อมโยงเกี่ยวพันมาจากองค์ประกอบด้านบุคคล (Person) ข้างต้น โดยแบ่งย่อยออกเป็น 4 ระบบประกอบด้วย 1) ระบบจุลภาค 2) ระบบกลาง 3) ระบบภายนอก และ 4) ระบบมหัพภาค เยาวชนหลังยุคสมัยใหม่นิยมให้ความสำคัญกับบทแวดล้อมนี้ไม่ต่างหรือน้อยไปจากองค์ประกอบอื่นเลย จะเห็นได้จากการที่ครอบครัว โรงเรียน เป็นหน่วยระบบจุลภาคที่ช่วยเหลือหล่อหลอมให้เยาวชนกลุ่มตัวอย่างเห็นคุณค่าทางจริยธรรมตามรูปแบบมนุษยนิยมแบบฆราวาสและเกิดการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คุณค่าในเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) คุณค่าในเรื่องความเคารพ (Respect) และความยุติธรรม (Fairness) ซึ่งจากแบบสอบถามพบว่าเยาวชนได้ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้คุณค่าทางจริยธรรมใน 3 ด้านนี้มากที่สุด ( $\bar{x} = 4.39$ , S.D. = 0.823,  $\bar{x} = 4.35$ , S.D. = 0.812 และ  $\bar{x} = 4.33$ , S.D. = 0.829 ตามลำดับ) นั้นย่อมแสดงให้เห็นถึงกรอบความคิดด้านคุณค่าทางจริยธรรมที่เกิดการเรียนรู้ สัมผัสมาจากหน่วยที่เล็กที่สุด และถูกส่งต่อไปยังระบบที่ใหญ่ที่สุด คือ ระบบมหัพภาคอย่างโครงสร้างสังคมหรือบรรทัดฐานทางสังคม

**เวลา (Time) หรือระบบเวลา (Chrono-system)** ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลง เวลาเป็นองค์ประกอบที่ส่งผลไปยังกระบวนการ บุคคล และบทแวดล้อม เยาวชนเจนเนอเรชัน ซี เป็นหนึ่งในตัวอย่างที่เห็นชัดที่สุดขององค์ประกอบด้านเวลา ยุคสมัยที่เปลี่ยนไป ย่อมก่อให้เกิดการเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคม เทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาเปลี่ยนวิถีชีวิต ความคิด การดำรงอยู่ และสถาบันที่เล็กที่สุดของสังคม คือ ครอบครัว แนวทางการเลี้ยงดูบุตรหลานของพ่อแม่ ผู้ปกครองส่งผลกระทบโดยตรงกับการเปลี่ยนแปลงไปของมนุษยชาติที่เกิดขึ้นและเติบโตท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่ต่างจากเดิม เยาวชนในยุคหลังสมัยใหม่นิยมจึงมักจะมีแนวความคิดที่เป็นอิสระและเป็นของตัวเองอย่างชัดเจน

2. กระบวนการเรียนรู้ทางจริยธรรมตามรูปแบบมนุษยนิยมแบบฆราวาสของกลุ่มเยาวชนไทยในยุคหลังสมัยใหม่

จากการวิจัยที่ปรากฏจะเห็นได้ชัดว่า ผลการวิจัยเชิงปริมาณมีความขัดแย้งกับบทสัมภาษณ์และสถานการณ์ที่พบเห็นได้ในข่าวสารทั่วไป นั่นอาจแสดงให้เห็นว่า ที่จริงแล้วเยาวชนส่วนใหญ่ไม่ได้ตระหนักหรือเห็นว่าเรื่องจริยธรรมเป็นเรื่องสำคัญในการดำเนินชีวิต ทั้งนี้อาจเกิดจากไม่สนใจที่จะตระหนักรู้ (oblivious) ก็เป็นได้ ข้อมูลในประเด็นนี้สะท้อนให้เห็นได้จากองค์การคุณธรรมหนึ่งที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับสภาวะทางจริยธรรมของประเทศไทย พ.ศ. 2565 และกล่าวว่า ประชาชนไทยทุกภาคและทุกระดับมีระดับจริยธรรมต่ำ มีความอ่อนแอระหว่างความคิดและการกระทำ และยินดีจะทำผิดกฎหมายเพื่ออำนวยความสะดวกให้ตนเอง เมื่อเป็นเช่นนั้น สถาบันการศึกษาในฐานะหน่วยงานที่ช่วยเสริมสร้างและพัฒนาเยาวชน รวมไปถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน เช่น ครอบครัว ชุมชน นโยบายภาครัฐ จึงควรต้องเร่งให้มีการส่งเสริม สนับสนุน การสร้างบทสนทนาประเด็นทางจริยธรรมในยุคปัจจุบัน ตลอดจนสร้างพื้นที่ปลอดภัยในการส่งเสริมให้เยาวชนตระหนัก เห็นคุณค่า และให้ความสำคัญกับจริยธรรม ผ่านการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม ควบคู่กับการนำพระธรรมคำสั่งสอนที่เป็นนามธรรมออกมาตีแผ่ให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น อีกทั้งควรต้องมีการกำหนดนโยบายในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ทางจริยธรรมในเยาวชนควบคู่กับกิจกรรมสร้างสรรค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการเรียนรู้คุณค่าทางจริยธรรมตามรูปแบบมนุษยนิยมแบบฆราวาสในกลุ่มเยาวชนไทยในโลกยุคหลังสมัยใหม่ ซึ่งจะช่วยยกระดับจิตใจคุณธรรมจริยธรรม ในกลุ่มเยาวชนไทยในโลกยุคหลังสมัยใหม่ให้เกิดประสิทธิผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป

## ข้อเสนอแนะ

### 1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 สถาบันการศึกษาสามารถนำแนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ทางจริยธรรมตามรูปแบบมนุษยนิยมแบบฆราวาสไปใช้เป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อเพิ่มพื้นที่ปลอดภัยต่อความแตกต่างหลากหลายให้เหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์และสามารถนำไปสู่การพัฒนาโรงเรียนที่มีพื้นที่ปลอดภัยสำหรับความแตกต่างหลากหลายได้ด้วยความร่วมมือจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย

1.2 สถาบันศาสนาสามารถนำแนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ทางจริยธรรมตามรูปแบบมนุษยนิยมแบบฆราวาสไปใช้เป็นแนวทางจัดกิจกรรมเพื่อสร้างพื้นที่เปิดกว้างเพื่อสร้างแรงจูงใจเชิงบวกให้เยาวชนศึกษาเรียนรู้เรื่องจริยธรรมแบบเปิดกว้าง แทนที่จะมีแนวคิดต่อต้านปิดกั้นต่อสถาบันศาสนา

1.3 องค์การรัฐ เอกชน องค์การอิสระ และสื่อออนไลน์ สามารถนำแนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ทางจริยธรรมตามรูปแบบมนุษยนิยมแบบฆราวาสไปใช้เป็นแนวการวางนโยบาย กำหนดจรรยาบรรณสื่อ หรือข้อควรปฏิบัติ ในการเผยแพร่เรื่องคุณค่าและวาทกรรม เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มเยาวชนในยุคหลังสมัยใหม่นิยม ที่สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทในประเทศ และ หลักจริยธรรมสากล

1.4 ผู้ปกครองและประชาชนทั่วไป สามารถนำแนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ทางจริยธรรมตามรูปแบบมนุษยนิยมแบบฆราวาสไปใช้เป็นแนวทางในการดูแลเยาวชนด้วยพลังเชิงบวก การไม่ส่งต่อวาทกรรม คติความเชื่อที่จะผลักดันเยาวชนออกไปจากชีวิตนิเวศที่ตนเป็นผู้กำกับดูแล

## 2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาปัจจัยสูงเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ทางจริยธรรมตามรูปแบบมนุษยนิยมแบบฆราวาสในกลุ่มเยาวชนไทยในยุคหลังสมัยใหม่นิยมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ทางจริยธรรมให้เหมาะสมกับช่วงอายุวัย

2.2 ควรมีการศึกษากับกลุ่มตัวอย่างหรือผู้ให้ข้อมูลกลุ่มเฉพาะกลุ่มอื่นๆ เช่น กลุ่มอายุต่ำกว่า 15 ปี กลุ่มผู้ใหญ่ออนไลน์ กลุ่มเยาวชนชายขอบ กลุ่มเยาวชนที่ไม่นับถือศาสนา ทั้งนี้ เพื่อเป็นประโยชน์แก่การสร้างเข้าใจในความหลากหลายของกลุ่มประชากร เพื่อให้เท่าทันกับความเปลี่ยนแปลงในโลกยุคหลังสมัยใหม่นิยม

2.3 ควรมีการศึกษาและพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ทางจริยธรรมตามรูปแบบมนุษยนิยมแบบฆราวาสด้วยแนวคิดหรือทฤษฎีที่แตกต่างไปจากทฤษฎีหลักที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ หรือได้พัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย

## องค์ความรู้ใหม่

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |   |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---|
| <p><b>ความตระหนักรู้ในตนเอง</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- การตั้งมั่นทำความดี (Ethical Development)</li> <li>- ความอ่อนน้อมถ่อมตน (Humility)</li> <li>- อิสราภาพ (Freedom)</li> <li>- ความมีเมตตา (Kindness)</li> </ul>                                                                                                                                                                           | 1 |
| <p><b>การจัดการความสัมพันธ์ในสังคม</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- การให้บริการและมีส่วนร่วมกับสังคม (Service and Participation)</li> <li>- ความห่วงใยสิ่งแวดล้อม (Environmentalism)</li> <li>- ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity)</li> <li>- ความเคารพ (Respect)</li> <li>- ความยุติธรรม (Fairness)</li> </ul>                                                                                | 3 |
| <p><b>การจัดการตนเอง</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- การมีวิจารณญาณในการคิดวิเคราะห์ (critical thinking)</li> <li>- ความรับผิดชอบ (Responsibility)</li> <li>- การมีสติสัมปชัญญะ (Conscience)</li> <li>- การควบคุมตัวเอง (Self-Control)</li> <li>- ความอดทนอดกลั้น (Tolerance)</li> </ul>                                                                                                            | 2 |
| <p><b>ความตระหนักรู้เชิงสังคม</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น (Empathy)</li> <li>- สันติภาพและความยุติธรรมทางสังคม (Peace and Social Justice)</li> <li>- ความเห็นประโยชน์ของผู้อื่นในฐานะมนุษย์ (Altruism)</li> <li>- การตระหนักรู้ในประเด็นของโลก (Global Awareness)</li> <li>- ความก้าวหน้าของสังคม (Social Progress)</li> <li>- สิทธิเท่าเทียม (Equal Rights)</li> </ul> | 4 |

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

## เอกสารอ้างอิง

- สรินทรภรณ์ พินิจเวชการ. (2561). การศึกษานักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือพิเศษทางด้านการอ่าน: กรณีศึกษา นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนแห่งหนึ่งในเขตภาคกลาง. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- แสวง นิลนามะ. (2564). แนวทางส่งเสริมและพัฒนาการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมด้านจิตสาธารณะของเด็กและเยาวชนในยุคปัจจุบัน. *วารสาร มจร บัณฑิตศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์*, 7(3), 126-140.
- อ้อมเดือน สดมณี. (2554). การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม : จากแนวคิดสู่แนวทางการปฏิบัติ. *วารสารพุทธปริทรรศน์*, 17(1), 19-30.
- Bronfenbrenner, U.; Morris, P.A. (1998). The ecology of developmental processes, Vol. 1. New York. pp. 993–1023. ISBN 0-471-05527-1.
- Rosa, Hartmut.; Columbia University Press (2015). Social Acceleration: A new theory of modernity. ISBN 9780-231-14835-1

Robert A. Black, *Journal of Markets & Morality* (Spring 2006). What did Adam Smith say about self-love?, Vol 9. pp.7-34

Samuel Fleischacker, “Adam smith’s moral and political philosophy,” in *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, edited by Edward N. Zalta (Metaphysics Research Lab, Stanford University, 2017) spring 2017 ed.

Nikodem Tomczk, Artificial intelligence moral agent as Adam Smith’s impartial spectator, 2305.11519 (arxiv.org)

Etzioni, Amitai. 1988. *The Moral Dimension*. New York: Free Press.